

Nieuwsbrief sectie Hymenoptera van de
Nederlandse Entomologische Vereniging
Redactieadres: J.Smit, Plattenburgerweg 7, 6824 ER, Arnhem

Nummer 1; juni 1995

REDACTIEWOORD

Sectie "Hymenoptera"

De sectie Hymenoptera is opgericht tijdens de wintervergadering van januari jongstleden. Na overleg met het bestuur van de NEV is besloten deze sectie te gaan oprichten. "En petit comité" is er na de wintervergadering overlegd en een bestuur gevormd: Theo Peeters is secretaris, Hans Nieuwenhuijsen penningmeester en Jan Smit voorzitter. Hoewel deze sectie een uitvloeisel is van de Aculeatenwerkgroep hebben we toch gekozen voor de naam "Hymenoptera".

Er is reeds een "Mierenwerkgroep" binnen de NEV actief, deze nodigen wij van harte uit om met de nieuwe sectie samen te werken. Ook van de liefhebbers van sluipwespen en bladwespen hopen wij dat ze binnen onze sectie een goed onderdak vinden.

BZzzzzz

Wij vonden dat er, ondanks een veelheid aan entomologische tijdschriften, ruimte is voor een mededelingenblad van onze sectie.

De bedoeling van dit "orgaan" is uitwisseling van gegevens, ideeën, nieuwe literatuur, excursie-aankondigingen en -verslagen, etc. We streven er naar een paar "vaste" rubrieken te maken.

Jeroen de Rond heeft een fraai logo vervaardigd, waarvoor onze hartelijke dank.

We hebben het nieuw gevormde bestuur (voorlopig) ook tot redactie van de nieuwsbrief "benoemd". Wij kunnen echter niet met zijn drieën de nieuwsbrief vol schrijven, daarvoor hebben we zeker kopij van de andere leden nodig.

Je kunt dit als tekst, of op diskette (WP), sturen naar het redactieadres:

Jan Smit, Plattenburgerweg 7, 6824 ER Arnhem.

De sluitingsdatum voor nieuwe kopij is 1 oktober 1995.

Het is zeker niet de bedoeling dat in dit blaadje artikelen komen te staan, die eigenlijk in "Entomologische berichten" thuis horen.

Lidmaatschap

Geïnteresseerden die lid willen worden van de sectie Hymenoptera en/of de nieuwsbrief willen ontvangen, kunnen zich aanmelden door f 10,- over te maken op Giro 6435909 t.n.v. H. Nieuwenhuijsen, onder vermelding van "sectie Hymenoptera".

EXCURSIE'S

Dagexcursie Maasduintjes 1 juli 1995 (reservedatum 8 juli)

Op zaterdag 1 juli 1995 willen we bij gunstige weersomstandigheden een bezoek brengen aan de zogenaamde Maasduintjes. Het gebied kreeg vooral in de 70-tiger jaren door de talrijke bemonsteringen van Virgilius Lefeber grote bekendheid in binnen- en buitenland. Diverse bijzondere soorten werden daar verzameld, waaronder twee soorten nieuw voor de wetenschap nl. *Arachnospila virgilabnormis* beschreven in 1976, en *Hedychrydium mosadunense* beschreven in 1986. Het jaar 1996 nadert dus reden genoeg weer een bijzondere soort toe te voegen!

Tevens zijn er diverse soorten aangetroffen waarvan de hoofdverspreiding in onze kustduinen ligt, zoals *Arachnospila alvarabnormis*, *Evagetes littoralis*, *Podalonia luffii* en *Tachysphex panzeri*.

Dit voorjaar hebben Virgilius, Jane van der Smissen, haar man Wolfgang en Theo Peeters gezamenlijk deze plek bezocht om een idee te krijgen van het biotoop van enkele zeldzame *Arachnospila*-soorten. Tot op heden neemt het terrein nl. een unieke positie in Noordwest-Europa in, door het tegelijkertijd voorkomen van 3 zeldzame soorten van de *Arachnospila abnormis*-groep. Jane van der Smissen onderzoekt sinds kort de Europese *Arachnospila*-soorten en probeert nieuwe determinatiekenmerken te vinden om ook de vrouwtjes te onderscheiden. Recent verscheen het eerste deel van haar studie waarin ze *alvarabnormis* en *virgilabnormis* behandelt (van der Smissen 1994).

De derde zeldzame spinnendoder van de *abnormis*-groep is *Arachnospila westerlundi* waarvan uit dit rivierduinengebied slechts enkele exemplaren bekend zijn. Jane zou graag beschikken over meer materiaal van deze soort, en misschien dat we haar na deze verzameltocht van nieuw materiaal kunnen voorzien.

Het leek me dan ook nuttig aan te sluiten bij dit pompilidenonderzoek door een later excursietijdstip met een hogere trefkans voor deze spinnendoders te kiezen. Om de trefkans zo hoog mogelijk te maken willen we die dag tevens 'yellow pans' uitproberen.

Naast diverse zeldzame Pompilidae (Spinnendoders) zullen we ook een poging doen het goudwespje *Hedychridium mosadunense* te vinden en kunnen we misschien iets meer over de biologie (gastheer) van dit dier te weten komen. *Hedychridium mosadunense* werd vorig jaar nog in dit terrein verzameld door Peter Megens.

We drinken tot 10.30 uur koffie/thee bij café-restaurant 'De Wellsche Hut' ten zuidoosten van Nieuw-Bergen (Ac. 206.0-400.0), en trekken van daaruit het veld in.

Vervoer zoveel mogelijk zelf organiseren; mensen zonder vervoer vanaf de dichtsbijzijnde stations Venlo of Nijmegen kunnen Peter Megens (08851-11539) of Theo Peeters (013-560116) bellen voor nadere informatie. Ook bij twijfel over het doorgaan van de excursie kunt u ons raadplegen. Bij slecht weer is het alternatief 8 juli, zelfde tijd en plaats.

Tot ziens, Peter & Theo.

LEUKE VANGSTEN

Mededelingen van Virgilius Lefeber over 1994.

FORMICIDAE

Leptothorax affinis

Nieuw voor de fauna van Nederland. Deze mier is gekweekt uit vlierstengel; 1 werkster uit de NEKAMI-groeve en een werkster uit Maastricht, van het terrein De Schark. Volgens de literatuur zou de soort leven in boomkruinen.

POMPILIDAE

Agenioideus usurarius

Deze soort was in 1990 te Limmel nieuw voor de Ned. fauna gevangen.
De soort is nu beslist ingeburgerd in ons land. Enkele ♂♂ in 1994; ENCI-groeve, NE-KAMI-groeve en op emplacement Bospoort.
Het tweede ♀ voor Nederland in de ENCI-groeve.
Een ♂ in Best; 12-8-'89, leg. B. van Aartsen.

Anoplius alpinobalticus

Was weer present in de ENCI-groeve; 3 ♂ en 1 ♀. Is op het Belgische deel van de St. Pietersberg eveneens gevangen, mededeling van R.Wahis.

VESPIDAE

Eumenes coronatus

Een ♀ gevangen in de ENCI-groeve; 11-8-'88.
Op het Belgische deel van de St. Pietersberg bij Eben een ♀; 25-5-'93.
Van deze soort was slechts 1 ♂ bekend uit ons land; leg. H.Sanders 19-6-'54. Dit exemplaar bevindt zich in de collectie te Maastricht.
De soort lijkt sterk op *E. papillarius*, maar het abdomen is zwart behaard.

Euodynerus dantici

Twee ♀ gevangen en meer exemplaren waargenomen bij Roermond, leg. J.Smit.

Polistes dominulus ("*gallicus*")

Was in redelijke aantallen aanwezig op het emplacement Bospoort te Maastricht. In de Beyarttuin (Maastricht) vloog de soort talrijk op venkel.

SPHECIDAE

Nysson trimaculatus

Een ♀ gevangen op rozestruik op het Muiderstrand bij Almere, op twee meter van het strand; 21-7-'94.

APIDAE

Andrena polita

Een ♀ gevangen op Simpelveld door B. van Aartsen.
Dit is de derde vindplaats in Nederland, na de St. Pietersberg en de Wrakelberg.

Anthidium oblongatum

Een ♂ te Maastricht, emplacement Bospoort; 15-6-'94

Anthophora furcata

Een ♀ met de kop van een ♂; gevangen bij Eben.

Athophora retusa meridionalis

Een ♀ in de ENCI-groeve; 9-5-'94

Anthophora plumipes nigra

Een ♀ te Zandhove (Zwolle); 29-4-'94, leg. W.Hurkmans

Nomada conjugens

Een ♂ gevangen in Zuid-Limburg, op de Keutenberg.

Bombus lapidarius

Op 3-12-'94 vloog er nog een koningin rond op het terrein van De Scharck (Maastricht).

Dasypoda altercator

Een exemplaar waarvan het linkerdeel ♂, het rechterdeel ♀. Gevangen te Zwinderen door B. van Aartsen.

Osmia (*Hoplitis*) *tridentata*

Was voor het derde jaar present in de ENCI-groeve; ♂ op 15-6-'94.

Osmia uncinata

Een ♂ gevangen in de NEKAMI-groeve. Deze soort is in Zuid-Limburg zz.

ARTIKELEN VAN LEDEN

Een voorstel voor de 'aculeatendistricten' van Nederland.

H. Nieuwenhuijsen en H. Wiering.

Inleiding.

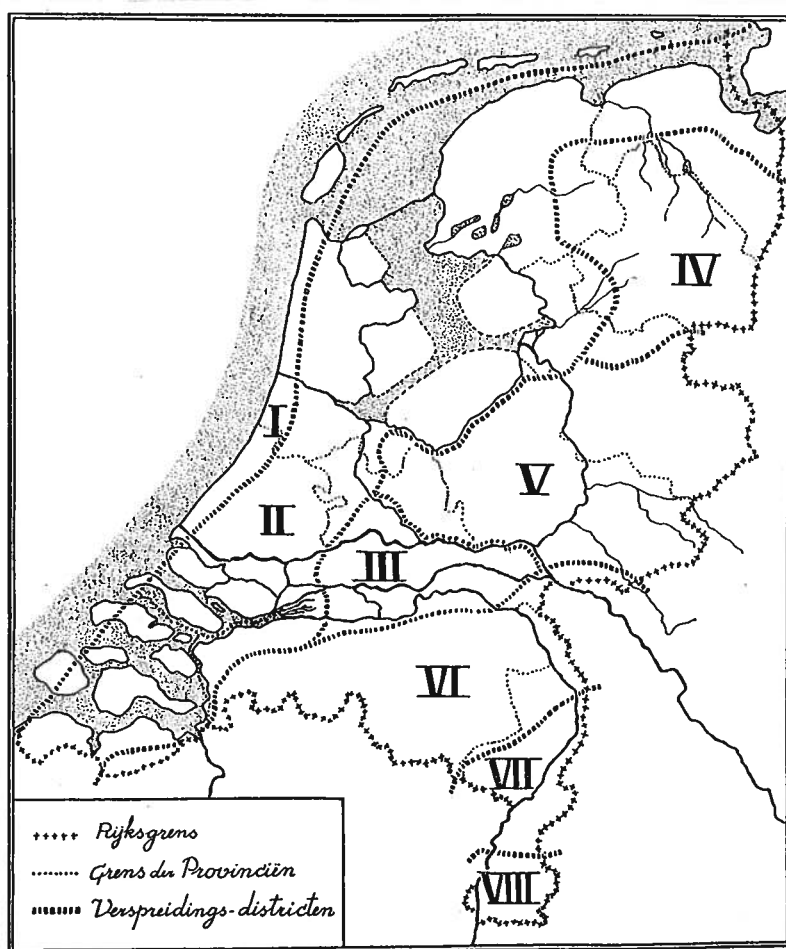
Als je een terrein inventariseert wil je de beheerder meer aanbieden dan een soortenlijst. Je probeert je waarnemingen te verlevendigen door aan de lijst (literatuur)gegevens over de biologie van de aangetroffen soorten toe te voegen. Je kunt daarin Westrich (1989) volgen, die voor de volgende aandachtspunten kiest:

- verspreiding (in Europa, in Nederland).
- habitat.
- nest.
- bloembezoek.
- koekoeksbijen.
- fenologie.
- status (bedreigd?).

Wij willen het in dit voorstel over het eerste punt, de verspreiding, hebben. We beperken ons tot de verspreiding in ons land. Het belang van dit gegeven is dat de liefhebber in het algemeen en de beheerder in het bijzonder een beeld krijgen van het verspreidingspatroon van de soort. Zij krijgen antwoord op vragen als: Komt de soort in heel Nederland voor? Zo niet, tot welke gebieden is ze dan beperkt? Is de soort zeldzaam? De gegevens kun je uit de toekomstige verspreidingsatlas van de nederlandse aculeaten halen. Het blijkt dat veel auteurs bij de verspreiding ook iets willen vermelden over het landschapstype waarin de soort wordt aangetroffen: zij delen Nederland in in een aantal districten, ongetwijfeld in navolging van de door botanici gebruikte plantengeografische districten.

Het lijkt ons zinvol om onder het punt verspreiding niet alleen de verspreiding in Nederland te vermelden maar bovendien aan te geven in welke districten de soort voorkomt.

Een belangrijk argument hiervoor lijkt ons dat voor derden nog duidelijker wordt dat ingrepen in het landschap tot soortenverarming kunnen leiden of, positiever, natuurbouw tot soortenverrijking. Een ander argument is dat zo de stap van het gegeven 'verspreiding' naar het gegeven 'habitat' gemakkelijker wordt gemaakt. Dit kan leiden tot meer aandacht

- I. De duinstreek langs de Noordzee en de Wadden-eilanden.
- II. Het klei- en veengebied van West-Nederland (Alluvium).
- III. Het fluviaale klei-gebied tussen en langs de grote rivieren (Betuwe en omgeving).
- IV. Het Noordelijk Diluvium van Drente e.o.
- V. Het Centrale Diluvium van Midden-Nederland (Gemengd Diluvium).
- VI. Het Zuidoostelijk Diluvium van Noord-Brabant — Noord-Limburg — Heuvelland van Nijmegen en Montferland.
- VII. Midden-Limburg.
- VIII. Zuid-Limburg.

fig. 1 Indeling volgens Benno

voor habitatbeschrijving en dat is heel belangrijk want de grootste bedreiging van een soort is habitatvernietiging.

Welke indelingen zijn zoal gemaakt?

* Van der Vecht (1928) verdeelt Nederland in 20 gebieden. Op grond waarvan hij dat doet vermeld hij niet.

* Benno (1950) maakte een indeling met acht verspreidingsdistricten (fig 1). Hij baseert zijn indeling op 'de bekende, grote geologische landschappen'.

* Vergilius Lefeber zendt in 1967 een schrijven aan 'Heren Hymenopterologen' met een verfijndere indeling van Nederland. Waarbij een gedetailleerde kaart, die uit een typoscript komt en ongeschikt is voor reproductie. Deze ging vergezeld van een soortenlijst, waarbij van elke soort is aangegeven in welke gebieden hij voorkomt.

* Wij kiezen ervoor het voorstel van Lefeber te combineren met de plantengeografische districten zoals die vermeld staan in Heukels' Flora van Nederland (1990) (fig. 2) Waarom?

Westrich (1989) vermeldt de volgende eisen die bijen aan hun omgeving stellen:

- voedselplanten.
- klimatologische factoren.
- nestplaats.
- nestmateriaal.

Vanwege de voedselplanten de plantengeografische districten. Bovendien spreekt Weeda in Heukels de wens uit dat er een afstemming plaats kan vinden met andere indelingen b.v. de entomologische. Bij deze is er een stap gezet. De andere drie punten worden bediend door de indeling van Lefeber.

Voor wespen ligt het wat minder duidelijk dan voor bijen. Vandaar misschien de globale indeling van Hensen (1985). Toch lijkt ook hier een koppeling aan plantendistricten zinvol, immers veel wespeprooien zullen gebonden zijn aan plantesoorten.

Op grond van het bovenstaande doen wij het in het volgende hoofdstukje geplaatste voorstel. Het meest opvallende eraan is dat we sommige homogene gebieden toch in stukken hebben verdeeld. Dit met

het doel de verspreiding iets nauwkeuriger aan te geven. Graag commentaar.

Tot slot spreken wij de wens uit dat ieder die iets wil vermelden over de verspreiding van een soort het punt 'district' in zijn beschrijving opneemt. Wij hopen dat dit voorstel mag leiden tot een uniforme notatie van de districten. Wie weet kan dit voorstel ook nog van nut zijn bij het gebruik van het toekomstige NEV-computerprogramma ORDE?

D	= Drents district
E	= Estuariëndistrict
F	= Fluviaal district
G	= Gelders district
H	= Hafdistricten E, L, N
K	= Kempens district
L	= Laagveendistrict
N	= Noordelijk kleidistrict
P	= Pleistocene districten D, G, K, S, V
R	= Renodunaal district
S	= Subcentreurop district
V	= Vlaams district
W	= Waddendistrict
Y	= IJsselmeerpolders
Z	= Zuidlimburgs district

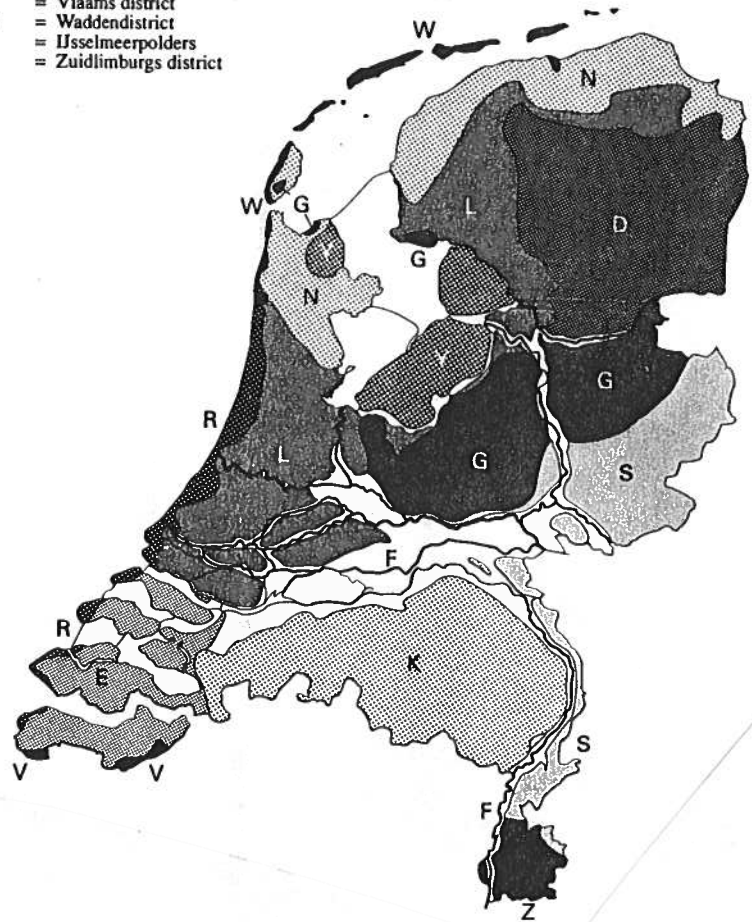

fig. 2 Indeling volgens Heukels

Voorstel.

Legenda.

- I. Duingebied.
  - I.1. Kalkarm duingebied.
  - I.2. Noordelijk kalkrijk duingebied.
  - I.3. Zuidelijk kalkrijk duingebied.
- II. Veen- en zeekleigebied.
  - II.1. Noord Groningen en Friesland.
  - II.2. Noord-west Overijssel en aangrenzende deel Friesland.
  - II.3. Flevopolder en Noord-Oostpolder.
  - II.4. Noordholland Noord.
  - II.5. Noordholland Zuid en Zuidholland Zuid tot Haringvliet.
  - II.6. Goeree-Overflakkee en Zeeland.
- III. Rivierengebied.
- IV. Noordelijk diluvium.
- V. Centraal diluvium.
  - V.1. Oostelijk deel.
  - V.2. Westelijk deel.
- VI. Zuidelijk diluvium.
  - VI.1. Oostelijk deel Brabant.
  - VI.2. Westelijk deel Brabant.
  - VI.3. Midden-Limburg.
- VII. Montferland.
- VIII. Zuid-Limburg.
- IX. Gaasterland.

Toelichting indeling.

- grens I.2 / I.3: afwezigheid duinen bij Den Haag en toenemende temperatuur.
- grens II.4 / II.5: Noordzeekanaal.
- grens II.5 / II.6: temperatuur en invloed zoute water.
- grens IV / V : Gelderse Vecht.
- grens V.1 / V.2: Rijn en IJssel.
- grens VI.1 / VI.2: A 261 tussen Tilburg en Waalwijk.
- grens VI.3 / VIII: N 276 tussen Buchten en Nieuwstad.

Literatuur.

Benno, P. 1950. De Nederlandse goudwespen en haar verspreiding. (Hym. Chrysididae, Cleptidae) - Publ.Nat. Hist. Genootsch. Limburg. III :9 - 48.

Hensen, R. 1985. De plooiwingswespen. - Jeugdbonduitgeverij.

Meijden, R. van der. 1990. Heukels' Flora van Nederland. Groningen.

Vecht, J. van der. 1928. Hymenoptera Anthophila (QXII m) A. Andrena. - Fauna van Nederland. Afl. IV.

Westrich, P. 1989. Die Wildbienen Baden- Württembergs. Spezieller Teil. pag. 972. - Stuttgart.

fig. 3 Voorstel Nieuwenhuijsen en Wiering